

bu pojma navike kod Aristotela, Montaignea, Paskala i Humea.

Treće poglavlje *L'iniziativa morale* (Moralna inicijativa) zapravo su predavanja iz etike održana na Sveučilištu u Torinu, koja će se kasnije pokazati vrlo važnim za autorov razvoj misli u filozofiji osobe. Pojam inicijative najbolje označava Pareysonovu etičku misao. U prvom dijelu ovog poglavlja, *Filosofia e morale* (Filozofija i moral), objašnjava pojam filozofije morala kao spoznaju koja interesira ne samo one koji se bave filozofijom, nego svakoga, jer su svi zainteresirani za spoznaju sebe i vlastite ljudskosti. Međutim na ovim stranicama Pareyson ne želi pronaći neki kodeks ili sustav etičkih normi, nego pomoću filozofije morala nastoji pokazati kako se norme stvaraju. Ukazuje kako je zadatak etike fenomenološki i ontološki, gdje fenomenologija analizira strukturu djelovanja, mogućnost, vrijednost i značenje djelovanja kao takvog, bez obzira na postignute rezultate, dok bi ontologija povezivala norme izražene u »izvornom i neobjektivizirajućem« zakon koji je već prisutan u čovjeku. Prema Pareysonu ukoliko je inicijativa zasnovana na slobodi, neodvojiva je od alternative, od opcije i od izbora. Nadalje, dotiče se problema dužnosti, gdje slijedi Kierkegaardovu filozofiju koja moralni zakon stavlja u nutarnju vezu s osobom. Dijalektika dužnosti i inicijative bi se nastanila u čovjeku koji etički život postavlja za zadatak samome sebi. Taj zadatak bi se sastojao od razvijanja vlastite osobnosti kroz interpretiranje osobnoga zvanja, koje se nastavlja kroz vjernost samoga sebe toj spoznaji. Ovdje Pareyson harmonizira dva pola obligatnosti: normu i slobodu, gdje preko zadatka dužnost prelazi s prisile na slobodnu normativnost.

Na kraju ovog poglavlja Pareyson govori o vrijednostima koje su u stanju voditi ljudsko djelovanje samo pod formom egzemplarnosti, koja poput neovisne i autonomne snage djeluje kao nu-

tarnji stimulans, poticaj ili inspiracija. Međutim egzemplarnost nije djelotvorna ako nije smještena u neki povijesni i kulturni kontekst; tek onda kada je prepoznata i prihvaćena obznanjuje svu svoju izvornu snagu, koja ne samo da iziskuje, nego upućuje na radišno i marljivo takmičenje.

Sam autor na koncu kaže kako je u ovom djelu uspio pokazati tek fenomenologiju inicijative, koja bi samo u ontologiji slobode mogla imati svoj temelj i svoje ostvarenje, te preko toga pronaći svoje istinsko značenje. Stoga ovo djelo vidi kao pripremu i uvod u djelo *Ontologija slobode*, kojem će u posljednjoj fazi života usmjeriti sva svoja istraživanja.

Vani Roščić

O. Ivan Fuček DI, *Bogoštovlje Molitva*. Moralno-duhovni život, knj 5. Biblioteka »Sapientia cordis«, Verbum, Split 2006, 503 str.

Pozorni pratitelji niza »Moralno-duhovni život« o. Ivana Fučeka DI, umirovljenoga redovitoga profesora moralne teologije papinskoga sveučilišta Gregoriana u Rimu — ponovimo: prvoga nakon Rugjera Boškovića — već su zacijelo pročitali peti svezak *Bogoštovlje Molitva*. Njime je o. Fuček zaključio polovicu posla od predviđenih deset svezaka u biblioteci »Sapientia cordis« splitskoga Verbuma, koji se hrabro odlučio na ovaj, može se u punom smislu riječi reći, izdavački pothvat.

Nakon pet knjiga može se s radošću istaknuti: knjige se čitaju, o čemu ponajbolji govori podatak da neki naslovi niza idu u druga izdanja. Tako na sreću nisam pogriješio kad sam u prethodnim prikazima predvidio da će njihova čitanost biti znatna zbog dvaju razloga: visoke učestalosti i stručnosti njihova pisca kao i zbog njegove kršćanske i ljudske vjerodostojnosti, no također i zbog nedostatka takvih obuhvatnih teoloških kompendija na

hrvatskome jeziku, koje valjda nemamo još od vremena doktora Bakšića i Šanca.

I ovaj svezak povjerivši »u Gospine ruke«, o. Fuček koncipirao je u dva nosiva dijela »Spoznati« i »Sprovesti«. Dio »Spoznati« podijeljen je u dva poglavlja: *Bogoštovlje* (12 odjeljaka) i *Molitva* (6).

Uvodni odjeljak u *Bogoštovlju* pisac je naslovio »Kristovo i tvoje štovanje Boga«. Kristološkost i kristocentričnost piščeva pristupa ovdje je izražena već na prvom koraku: vidjeti kako Krist štuje Oca i slijediti ga. Tu nam se daje primjer našega velikana o. Jurja Muliha, o kojemu je pisac svojedobno objavio veliku monografiju. Drugi je odjeljak »Štovanje Boga kroz Zapovijedi (1)«. Ovdje pisac podsjeća na veliku zanemarenost Dekaloga i u Crkvi, a kamoli u javnome životu, zaključivši da »*štovanje Boga, dakle, u konkretnome životu nije moguće zamisliti bez vjerna opsluživanja Dekaloga...*« (37), opet vodeći se Isusovim stajalištem prema Zapovijedima. »Štovanje Boga kroz Zapovijedi (2)« upućuje čitatelja u misterij povezanosti Dekaloga i pashalnog otajstva (raskid s čovjekovim ropstvom i ponovno rođenje), te u ulogu Dekaloga u vjerovanju i praksi Crkve odnosno pozivu čovjekovu na svetost. Poseban je naglasak stavljen na jedinstvo Dekaloga (dviju ploča) te na duhovno-moralne obveze koje iz njega proizlaze za svakoga i za cijeli život.

Dok su prva tri odjeljka uvodna, sljedeća tri produbljuju prve tri zapovijedi (prva ploča): »Ja sam Gospodin Bog tvoj...«, »Klanjaj se Gospodinu, Bogu svomu, i Njemu jedinome služi« te »Ne izusti ime Gospodina, Boga svoga, uzalud«. Pisac ovdje čitatelja upućuje na to da razumije ne samo okolnosti nastanka prvih triju zapovijedi i njihovo »teorijsko« značenje nego i da ih razmatra u svjetlu suvremenih (ne)prilika neopopanske situacije sinkretizma, lažne autonomije čovjekove od Boga i stvaranja novih mitologija (panteona) današnjice, koje osobito popularizira new age. U tom kontekstu razmotreno je i značenje

bogoslovnih krjeposti (nada, vjera i ljubav) i stožernih (razboritost, pravednost, jakost/hrabrost, umjerenost), da bi nas doveo do razmatranja o izopačenom bogoštovlju (bezvjerje, idolopoklonstvo, gatanje, magija/čaranje) i izokrenutom bogoštovlju (iskušavanje Boga, svetograde, simonija) s posebnim ekskursom o sotonizmu, upozoravajućim i poticajnim na molitvu i razmatranje. Sljedeći odjeljci posvećeni su čašćenju Boga (klanjanje, obećanje, zavjet i zakletva/prisega) i pogrđivanju Boga (krivokletstvo, psovka/hula, proklinjanje/kletva, bogopsovka — tu se pisac uz ostalo tim problemom bavi kao s našim nacionalnim pitanjem).

Sedmi odjeljak posvećen je »Nedjeljom i blagdanskom bogoštovlju«. Valjalo bi da ga pročitaju svi oni, posebice katolici, koji misle da imaju argumente u prilog tezi da i nedjeljom treba raditi ako se rad dobro plati. Taj dio pisac završava pitanjima nama: imamo li danas još snage, smisla i živahnosti duha nedjelju posvetiti Bogu i sebi; zašto se obitelji, djeca i mladež udaljuju od molitve, sakramenata, Crkve... (nemaju ideal za život — ideal im nije Krist) i zašto djeca i mladi ne sudjeluju na misi (koliko je to povezano sa sviješću o misijskoj obvezi među najbližima?)?

Osmi odjeljak razglaba o »Bogoštovlju sučelice međureligijske dijaloga«, posebice o razkoraku između potrebe i nužnosti takva dijaloga i njegovih nedostataka i opasnosti. Ovdje je važno uočiti autorov stav da pristup katolika međureligijskom dijalogu mora biti katolički, a to znači svjedočki za Krista. S tim je povezano i »Bogoštovlje sučelice toleranciji i vjerskoj slobodi«. Uz razmatranje o pojmu, povijesnom vidiku i građanskom i religijskom temelju vjerske tolerancije, izdvajam piščeve misli o problemu odnosa između istine i tolerancije i s tim u vezi pitanje »*kako, dakle, spojiti uvjerenje o istinitosti kršćanstva s tolerancijom*«, koje pisac izvrsno razmatra i daje svjež i katolički punovrijedan odgovor (181–

182), zaključujući s pogledom u građansku praksu toga pitanja i stavove Drugoga vatikanskoga sabora. Svoj dijaloški pristup temi katoličkoga bogoštovlja prema duhu vremena pisac nastavlja u »Bogoštovlje i pokret 'New Age' — 'novo doba'«, »Bogoštovlje sučelice svjetskoj masoneriji« i »Bogoštovlje pred izazovim ateizma«. Iako »*New Age nije nova vjera*« (193), nema sumnje u to da je »novo doba« možda najveći izazov kršćanima katolicima našega vremena: vidljiv je, sveprisutan, utjecajan, izazovan, privlačan. No budući da »nema imena« (konglomerat je) ni »bog« u kojega vjeruje nema imena — neosoban je i nije transcendentalan. Krist je tu samo Isus »dobar čovjek«, ali ne Otkupitelj i Spasitelj. Tako se i čovjek mora sam spasiti i tako new age nasuprot kršćansko-me bogoštovlju ne nudi ništa nego »*sve ruši*« (203). A na pitanje može li tko u isto vrijeme biti mason i katolik, Crkva, ističe pisac, daje jasan odgovor: »*ne može nikada*« (219), koji potkrepljuje dokumentima Učiteljstva. Unatoč tome, prijepora o tome ima, a pokušaji dijaloga između katolika i masona obnavljaju se, što je u knjizi prikazano. Ovdje je pisac ekskurs posvetio Hrvatskoj u svjetlu protivljenja nekih masonskih krugova njezinu osamostaljenju. Napokon, zaključni je odjeljak ovdje posvećen odnosu katolika prema ateizmu (NB: »*Mi vjernici danas živimo u epohi nevjere*« /226/), samim tim iluminizmu, marksizmu/lenjinizmu, »znanstvenom ateizmu«, »ateističkom humanizmu«, zatim pitanju slobode nijekanja Boga i fenomenima otpada od vjere i obraćenja.

Drugo poglavlje *Molitva* nakon kratkog »Uvoda« započinje sa »Živjeti iz osobnoga odnosa s Bogom«. »*Molitva je najbliži osobni odnos s Bogom*« (253). Temeljni stav molitelja je poniznost — »*biti prosjak Božji*« (Sv. Augustin)! Zatim se čitatelja kratko uvodi u značaj osobne molitve i molitve zajednice. Nakon primjera starozavjetnih molitelja u središtu je Isus molitelj: On sve temelji na molit-

vi, On nas uči moliti i On uslišava našu molitvu (262–266). Pisac zatim ponire i u lik Marije moliteljice i njezina »Fiat« kao temeljnoga molitvenoga stava.

Drugi odjeljak bavi se »Molitvenim odnosom s Bogom u Kristovoj crkvi«. Tu se razmatraju pitanja o tome zašto, kako i što Crkva moli; razglaba se o načinima molitve (blagoslov, klanjanje, prošnje, oprostjenje, zagovor, zahvale i pohvale). Isusov primjer pranja nogu učenicima stavlja nas pred pitanje o tome »kakav tip molitve« nam je potreban. Tu upućujem čitatelja da ne propusti izvrsne stranice (280–284), kao ni sljedeće, o Euharistiji kao najvrjednijoj molitvi Crkve (284–292), u koji je pisac uklopio nadahnut misijski ekskurs. Na to se veže i sljedeći odjeljak: »Kristov probodeni bok — sin-teza otajstva spasenja«. Može se reći da su to središnje stranice knjige (293–308), s ekskursom o štovanju Srca Isusova i Božanskom Milosrđu (najavljenom od s. Faustine Kowalske). Sljedeća dva odjeljka bave se »Našim svagdašnjim molitvama« i »Drugim važnim vidicima molitve«. Tu su, uz ostalo, obrađeni oblici molitve, redovite molitvene zamke (prigovori /pogrješna shvaćanja/ i napasti). Zatim su obrađeni osobni uvjeti molitve, potreba i nužnost molitve, neki oblici molitve, a posebice je razmotrena obveza molitva Časoslova. Posljednji odjeljak je »Sažetak svega Evandjelja: 'Oče naš'«. Pisac je ovdje promeditirao i promolio Očenaš u dijelovima i cjelini, završivši ga posljednjim »Excursus: Quo vadis?«. Tu se ponovno naglašeno i zabrinuto pita suvremenoga čovjeka »kamo ideš?«: Kamo ideš bez Svetoga pisma, bez Evandjelja, bez molitve, bez Crkve, bez Krista?

Drugi dio »Sprovesti« ponovno je zaokupljen pitanjima i odgovorima iz životne prakse. Izdvajam: Zašto ne slavimo dan Gospodnji?; Marijino štovanje pretjerano? Pričest na koljenima ili na nogama?; Što misliti o pokretu »Novo doba«?; Može li katolik biti član masonske lože?; Nije li molitva »gubljenje vreme-

na«?; Obiteljska zajednička molitva — kako?; Proricanja, uroci, horoskop — novi bogovi; Magija, spiritizam, sotonizam itd.

I u ovoj knjizi pisac je iskazao ovdje već više puta naglašene vrline: pravovjernost Učiteljstvu, otvorenost Duhu, sposobnost da se uživi u konkretne i suvremene probleme, misijsku gorljivost, pastoralnu zapitanost, promišljenost, stručnost, obaviještenost, jasnoću, čitak stil... Uvijek ima pred očima potrebe čitatelja, potrebe Crkve, stvarnu duhovnu situaciju osoba, naroda i cijeloga čovječanstva.

Izdavač i ovom prigodom zaslužuje pohvale za ukusnu nepromijenjenu, sada već itekako prepoznatljivu opremu knjige odnosno niza. Nakon osnovnog teksta su bilješke i kazalo osoba i kazalo pojmova, koje je ovaj put možda nešto sažetije nego što bi trebalo biti ili bar nego što smo navikli u prethodnim svescima, kada je, doduše, znalo biti preopširno. Upozoravam tek na nešto lošiju korekturu ovoga sveska, koja je do sada bila uzorna.

Kao i prigodom prošlih svezaka, ovdje sam ih prikazao kao čitatelj, ne kao stručnjak, što nikako nisam. Ali bitno i jest to: što knjiga znači čovjeku, napose katoliku tu i sada. Želim reći: nadahnjuje, osnažuje, pobuđuje, potiče, okrjep-ljuje, daje misliti, traži moliti. Ne, ne može se ostati nedotaknut tim sadržajima, nitko neće ostati ravnodušan, a često ćemo ostati zaneseni. Potičem svakoga tko čita ovaj prikaz ili mu knjige dodu u ruke da ih čita i pročita. Čini se zahtjevno, ali imajmo pred očima pisca, o. Fučeka, kojemu zacijelo nije lako. Ovo traži veliku žrtvu. Stavio je sebi u zadaću velik i visok cilj. No ovdje se osjećaju žar i zanos što ih Duh Sveti raspiruje. Osjeća se, istina je, na ponekim mjestima žurba piščeva, pa se doima da je poneki odlomak prebrzo zaključen, ali važnost i značaj ovih knjiga time nisu okrnjeni. One su pisane prije svega kao točan i siguran vodič naukom Kristovim, naukom Crkve, vodič

obrazložen i snažno pastoralno–katehetski i misijski zauzet. Zato su neka poglavlja misaona i duhovno izvrsna, upravo antologijska, ako se tako može reći. Čestitajući mu na dovršenju prvih pet svezaka, svaki čitatelj ima stoga i moliti za nj da započeto djelo sretno dovrši. A predstoje svesci o bioetici, roditeljstvu i drugim iznimno važnim pitanjima. Novim se naslovima već sada možemo radovati.

Vladimir Lončarević

Ivan Antunović (uredio), *Religije i život*, Zbornik radova simpozija održanog u Zagrebu 17. prosinca 2005, Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove, Biblioteka Religijski niz, knjiga 9, Zagreb, 2005, 328 str.

Svrha ovog zbornika je pokazati da je i u današnje vrijeme govor o ljudskom životu smislen i vrlo poželjan. Promišljanje o njemu ne smije se zatvoriti u granice imanencije, već se nužno mora napraviti iskorak prema transcenciji, budući da je to bitna odrednica života. Pravo na život je najtemeljnije ljudsko pravo.

Zbornik započinje člankom »Što je život? Može li ga znanost definirati i stvoriti?« Krešimira Cerovca, inače autora i urednika ciklusa emisija »Limes kozmosa« na Hrvatskome katoličkom radiju. Autor navodi kako pitanje života, a osobito ljudskoga života, leži na dodiru triju disciplina: znanosti, ponajprije biologije, filozofije (i to filozofije prirode) te teologije. Svaka od tih disciplina ima poseban pristup razmatranju o životu u okviru svoje metode i koncepcije. Intuitivno se zna što je život, ali ne i kako ga u potpunosti definirati. On je vrlo složen pojam, stoga ga je teško i jednoznačno odrediti. Pitanje što je život vjerojatno je danas najprovokativnije pitanje koje postavlja čovjekov um, ističe autor. Članak se osobito bavi problematikom stvaranja života u uvjetima laboratorija. Autor na-